

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Frankofurti, 1671

Cap. VII. De Traheis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

in quo confident, qui & *sedes*. *Seddā* etiam dixerunt. *Sessionem* appellavit Cicero de Fin. lib. V. *Hic Speusippus, hic Xenocrates, hic ejus auditor Polemo: cujus ipsa illa sessio fuit, quam videmus.* Porro *sessio* est *exedra*, ut recte docet Chimentellius pag. III. ac sic *sedes* quoque, item *fedda*, vel *fedda*. *Sessionem* ait, pro *exedra* accipio, aut *sede*, vel *loco sedendi*, quomodo Latinis *ambulatio*, *cœnatio*, *gestatio* pro *loco ipso*, non pro *actu ambulandi*, *cœnandi*, *gestandi*, quandoque sumitur. Talem *exedram*, quæ & *fedda*, existimo vocatam quoque *basternam*. Nam *basternæ* non tantum sunt vehicula, sed & partes quædam ædium, quas projecta sive *mœniana* vocant. Observavit Cujacius lib. XIII. Observ. c. 30. *Græci*, ait, in l. 1. de Serv. Urb. *protecta basternas*, *projecta*, sive *mœniana solaria* interpretantur. Hæc *protecta* seu *projecta exedrae* & *sedæ* si in eis more ante indicato confiderent.

Cap. VII.

De Traheis.

Trahea, *traha* sive sine rotis. *Trahere* quid proprie. *Traga*, *tragula*, *tracula*. *Iornandis* vetus lectio contra *Savaronem* defensa. *Ελκυστρον*, *Χαυστρον*. *Glossæ* veteres emendantur. *Sclochia*. *Iac. Gothofredus* notatur. *Studia*. *Chamulcus*. *Κεστρον*. *Traduco*. *Σλωιων*. *Figura traha*. *Iumenta ad ipsam*. *Usus in agris*, & *ad exterenda frumenta*. *Tribula*. *Columella* emendatur. *Virgilij lectio* vetus contra *Eopthre* conjecturam defensa. *Plostellum pœnicum*. *Assis pro axis*. *Affer*. *Gellij* vetus lectio stabilita. *Traharum usus in glacie*. *Sangi*. *Σλωιων*. *Hesychius* & *Pollux* explicantur, & *hujus interpres* notatur. *Ολκωι*.

EXposuimus gestatoria vehicula, progredimur proinde ad tractoria, id est ea, quæ non gestantur, verum promoventur attractu. Horum aliqua sunt destituta rotis, ut de quibus nunc agemus *Traheas* vocarunt veteres. *Servius* ad *Virgilij Georg. I. Trahea vehicula sine rotis, quas vulgo tragas dicunt.* Vides, nullas habuisse rotas. *Virgilij ipsius hæc sunt verba:*

Tribulag, traheag, & iniquo ponderera stri.

Ubi tamen notat Servius sic dici per epenthesin, aliàs simpliciter esse *trahas*. Verba ejus: *Causa metri in hoc nomine epenthesin fecit, ut navita & Mavors, pronant a & mars*. Atq; *trahas*, non *trabeas* vocavit Columella, cujus verba proponemus in sequentibus. Dictæ verò *trahæ* à *trahendo*. Servius ad dictum locum. *Traha genus vehiculi, dictum à trahendo, nam non habet rotas*. Glossæ Mss. veteres hoc loco: *Traha vehiculum est à trahendo dictum: nam rotas non habet*. Quid hæc sibi volunt; dicta est *traha* à *trahendo*, quia rotas non habet? An, quod illa trahantur sola, quæ non habent rotas? At putabam ego trahi, quæcunq; junctis promoventur animalibus, sive rotas habeant, sive non habeant. Virgilius lib. III. Georg. de tauris.

Contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.

Svetonius in Augusto c. 94. *Visus est super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus*. Uterq; trahi dicit ea etiam vehicula, quæ habebant rotas. Ergo magis est, ut *trahere* cum Nonio intelligamus specialiori notione pro *ducere per terram*. Ita enim ipse explicat cap. 4. *Trahere, per terram ducere*. Virgilius. *Lora tenens, tamen. Huic ceruicq; comæque trahuntur per terram*. Locus Virgilij ostendit, illud *ducere per terram* sic intelligendum esse, sicut cum cadaver defuncti ducitur, absq; omni motu scilicet ac agitatione. Ita non ducuntur cætera vehicula; est enim in eis agitatio, motus, & volubilitas rotarum, ac proinde tali sensu ne trahuntur quidem. Contra res se habet cum trahis, quæ ducuntur sine ullo tali motu. *Trahæ* igitur à *trahendo*, tali sensu, quali dixi. Sed non *trahæ* modo dictæ, verum & *traga*, ubi Servius docebat, quanquam à vulgo magis quam à cultioribus. Inde *tragula* apud Varronem lib. IV. de L.L. *De his, que jumenta ducunt. Tragula ab eo, quod trahitur per terram*. Scalliger in notis ad hunc locum. *Trahula putò scribendum, ut onocentivon à trabea, vel trahes*. Neutrum necesse est. Nam *tragula* à *traga*. Et sic rustici plebeiq; loquebantur, sicut Servius ostendit, qui hoc modo malebant, quia facilius *tragula* pronunciari potest, quam *trahula*. Jornandes scripsit *traculas*, pronunciatione duriori, ut

ut opinor, inductus, si est vera lectio quam Savaro profert ad Sidorij lib. VI. ep. 1. Verba sic habent: *Ita rigescit, ut in silicis modum vehat exercitum pedestrem plaustrag, & traculas.* Savaro conjicit, legendum *trabulas*. Frustra, quia permutatione nota litterarum, quæ *tragula*, eadem & *tracula*. Quomodo pro *legere* habemus *lecere*, pro *rogato*, *rocato* apud veteres, ut pridem viri docti annotarunt. Dubitari tamen potest de Savari lectione, quoniam in editione Grotiana publicatum *tragulas* habemus, non vero *traculas*. Verba extant cap. 55. de Reb. Goth. quæ consulat, qui volet. Græce sunt, qui nominatam putant ἑλκηθρον. Sed hoc pars est aratri. Theophrastus V. Hist. Plant. εἰς ἑλκηθρα τοῖς ἀρότραις. Traha non est pars aratri, sed vehiculum, & integrum vehiculum, quod ex superioribus cognoscitur. Quare malo credere Glossario antiquo, in quo redditur χαμῶλιον. Verba ejus: χαμῶλιον, *traha*. Sic legendum arbitror pro eo, quod in Stephani editione reperitur, *traha*, nisi *traha* malis. Porro traham esse χαμῶλιον, etiam ex Philoxeno colligitur, quando vertit *sclo-diam*. Verba ejus: *Sclo-dia*, χαμῶλις. Ita enim recte emendarunt, pro χαμῶλις, quod est in Henr. Stephani editione. χαμῶλις Philoxeno, quod alijs χαμῶλιον, dicit autem denotare *sclo-diam*, qua voce hodieq; Germani omnesq; Septentrionis populi utuntur, in vehiculi hujus appellatione. Ut non dubitem, quin *traha* sit χαμῶλιον. Nec absudit ratio vocabuli, quia signat id, quod per terram trahitur. Vir summe doctus ad Codicem Theodosianum *carpentum humile* explicavit, cui adstipulari non possum, quia *carpentum* omne rotisolvebatur. In iisdem Glossis legitur & *stludio*. *Stludio*, χαμῶλιον. Sed vix credo, esse integram hanc scripturam, maloq; *stludia* emendare, neq; aliud, quam hoc ipsum genus intelligere. Nimirum vocem barbaram, præsertim in qua plures concurrebant consonantes, non eodem semper scribebant modo, quod frequenter observatur. Inde *sclo-dia* & *stludia*, quæ Græcis, ut hinc discimus, χαμῶλις, χαμῶλιον, χαμῶλιον. Græcam vocem retinuit & Ammianus lib. XVII. ubi ait, de obelisco loquens: *Defertur in vicum Alexandri, tertio lapide ab urbe sejun-*

Etum: Unde chamuleis impositus, tractusq; lenius per Ostiensem portam, piscinamq; publicam Circo illatus est Maximo. Legimus & *κῆσπον*, genus, ut opinor, haud absimile. Philoxenus: *Traduco, κῆσπον, ὄχημα δίχα τροχῶν.* Dicit ita nominari vehiculum, quod nullas habeat rotas: tale autem traha, sicut vidimus. Dein Latine vertit *traduconem*: quo significari tale censeo, cujus ope quid traducimus, seu de loco uno transportamus in alium, vel tranvehimus. At huc pertinebat traha, ut liquebit ex sequentibus. Quod si *κῆσπον* traha, quod suspicor, notabimus, traham sive traheam quandoq; dictam *traduconem*. Est & *ὄχημα* vehiculum rotis destitutum, sed num traha sit, haud dixerim, quia ejus mentionem facit unicus Hesychius, nec aliter exponit. *ὄχημα*, ait, *ἀτροχῶν ἀμάξα*. Cæterum id, quod Latinis traha dictum, rotas quidem habuit nullas, sicut sæpe demonstravimus. Quæ vero reliquæ illius forma fuerit, non perinde notum. Quia tamen trahi per terram consuevit, hinc colligitur, rotarum loco duo habuisse ligna longa, æquo inter se distantia intervallo, ab utroq; latere decurrentia, sicut hodieq; fit in sclo dijs schlædisve nostris. His dein transverse imposita ligna alia, duo plurave quibus & continerentur ista duo longa, & si quid impositum esset, cohiberetur. Solebant autem trahas istas promoveri non humana vi, sed ope ductuq; jumentorum. Quod colligimus ex Varrone, quando ante traham, sitpeam, arceram, & id genus alia vehicula lib. IV. de LL. præmittit: *de his, quæ jumenta ducunt.* Vult enim monstrare, se deinceps acturum de instrumentis non quæ tractentur ab hominibus, ut ante fecerat, sed quæ trahantur à jumentis. Usus porro ejusmodi traharum primo rusticus, quod Virgilius ostendit, qui jungit tribulis & rastris. Solebant autem ijs fere frumentum è spicis exterere, ut ex Columella cognoscimus, qui sic habet lib. II. cap. 21. *At si competit, ut in area teratur frumentum, nihil dubium est, quin equis melius, quam bubus eares conficiatur, & si pauca juga sunt, adjicere tribulam & traham possis.* Columella jungit tribulis, quasi parum fuerint diversa. Scilicet & *tribula* vehicula, terendis frumentis destinata, unde nomen quod;

quoque suum habent, velut *tribula*, quoniam terant, & extendant. Servius ad ante dictum Virgilii locum. *Tribula, genus vehiculi omni parte dentatum, unde teruntur frumenta, quo maxime in Africa utuntur.* Sic legendum est, non ut habet editio Comeliniana, *unde feruntur frumenta.* Servius antiquior: *Tribula genus vehiculi, quo teruntur in area fruges matura.* Tribula pluraliter intelligenda sunt, ut credo, nam & cætera sunt pluralia apud Virgilium. At contra Nonius ibi facit fœminini generis, legitque *tribula*. Verba ejus sunt in cap. 3. *Tribula, fœmininum. Virgilius Georg. lib. I. Tribulaque, trabeaque & iniquo pondererastri.* Liqvet apertissime, Nonium in suis libris invenisse *tribulaque*, non, ut hodie habetur, *tribulaque*. Sed qui potest tum procedere *trabeaque*? Nec enim mensuras suas versus habet. Puto Nonium scripsisse non *trabeaque*, sed *trabeque*, ut versus ille talis olim fuerit apud Virgilium:

Tribulaque, trabeaque, & iniquo pondererastri.

Id quod non indignum fortè, ut notetur. Tribulæ igitur, sive tribula & ipsa terendis frumentis facta, nec minus vehicula, quam trahæ. Differebant tamen, ut opinor, eo, quod hæc essent ex una tantum tabula. Varro lib. I. R. R. cap. 52. *Tribulum fit è tabula lapidibus aut ferro asperata.* Non sic traha fuit structa, sed ex asseribus, ut dixi. Sed quid est, quod ait, *tribulum factum è tabula, asperata lapidibus?* Quomodo lapides asperare illam potuerunt? An ictibus? At ea asperitas exigua tali quidem fine, ut opinor, neque requirebat plures lapides, sed unum. Ideò & Erythræus in Virgiliano Indice sic habet: *Tribulum, tabula saxo vel ferro asperata, quæ frumenta tererentur in frequenti etiamnum Italiae usu.* Dicit *saxo*, non *lapidibus*. Sed ne sic quidem res aperta mihi videtur. Puto Varronem intellexisse tabulam vel lapideam inæqualem, rudem, asperam; vel ligneam feramentis extantioribus undiquaque confixam, & sic pariter asperior. Atque hinc interpretor, quod agebat Servius, fuisse *omni parte dentatum*, non quod haberet dentes longissime prominentes, sicut occæ cratesve nostræ, sed quod asperum ac inæquale. Nisi putamus potius intellexisse id, quod Varro nominat *plostellum pœnicum* prædicto loco, mihi certè magis hoc arridet. Nam conveniunt
 ipsius.

ipfius verba, quæ fic habent: *Tribulum fit è tabula, &c. aut ex affibus dentatis cum orbiculis, quod vocant plostellum pœnicum.* Habes plane hic quoque opus dentatum. Juvat etiam vocabulum: Nam *plostellum pœnicum* idem est, ac usitatum Pœnis. Pœni autem sunt Puni, notissimi Africæ populi, quorum caput olim Carthago. Unde bella Punica, & Pœni pro Carthaginensibus non semel apud Cicero- nem, Virgilium atque alios. Quia itaque in usu fuit apud Pœnos, inde dictum *Pœnicum plostellum*. Servius agebat, *maximè in Africa usurpa- ri*, quia Pœni sunt in ea regione. Sed quid *asses dentati cum orbiculis* apud Varronem? *Asses dentatos* alibi non legi, neque scio, qui den- tati esse queant: Denique, quid hic asses faciant, non intelligo, si quidem vulgari sensu accipimus. An scribendum *axes*? Sed co- dices nil variant. Et observo alibi quoque libros veteres habere *asses*, ubi postea fecerunt *axes*. Sic apud Columellam lib. vi. cap. 19. ho- die habetur, *roboreis axibus compingitur solum*, cum libri veteres ha- buerint *assibus*. Apud Palladium lib. I. t. 9. nunc videmus: *Deinde, ut axes quernæ cum æsculeis non miscantur.* At in libris manuscr. *asses quernæ* reperitur, ex quo quidam *asserres* fecere, sicut & in Colu- mella rectius *asseribus* putarunt scribi. Verum *assibus* & *asses* rectum est. Nam sunt *asses* veteribus, qui deinde *axes*. Ideò & *coassare* dixe- runt, quod deinde *coaxare*, quod utrumque etiam nunc reperitur. Ita- que nec Varro aliter scripsisse videtur, & per asses intellexisse axes. Porro, axes nihil aliud, quam tabulæ, seu asseres. Tales igitur & as- ses. Docetque ipsum vocabulum, quia, sicuti dixerunt *capparis* & *cap- per*, *cucumis* & *cucumber*, *salubris* & *saluber*, *alacris* & *alacer*, ita plane *assis* & *asser*. Neque aliter res sese habet cum vocabulo *axis*, nam & pro ipso *axer* usurparunt. Inde habes *axeris* apud veteres, ab hoc *axer*. Gellius lib. II. cap. 12. *In legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis axeribus ligneis incisæ sunt.* Ita legitur in antiquis libris testi- monio doctissimorum virorum, non verò *axibus*, quod scioli sub- stituerunt. Quando ergo Varro *asses dentatos* scripsit, perinde est, ac si *asserres dentatos* scripsisset, qui in hoc differebant à tribulo vul- gari, quod illius una esset tabula. Tribulum Africanum, quod plo- stellum Pœnicum vocarunt, fabrefactum fuit ex asserebus, illi asse- res

res fuerunt dentati, hoc est, ut ego intelligo, non leves æqualesve, sed in modum ferræ crebris incisuris asperati dentatiq;. Nisi putò *dentatis* referendum non ad præcedens *assibus* apud Varronem, verum sequens *orbiculis*, ut intelligantur illi asseres distincti asperis orbiculis. Tale igitur tribulum fuit Africanum, tale apud Italos vulgare. At diversa, ut opinor, traha, quanquam & ipsa ex asseribus, ut tribulum Africanum, nec enim à tribulis distinxisse alias Virgilius videtur. Quemadmodum & à Columella factum. Ac videtur tribulum in imo tigna habuisse plura, sive asseres, quibus incedebat, traha tantum duos. Cæterum ut trahis terere frumenta ita ijs iter quoq; facere ac deportare onera consueverunt. Sic enim testatur Jordanes loco etiam superius laudato, ubi de Danubio: *Ita rigescit, ut in silicis modum vehat exercitum, plaustrag, & traculas.* Quo ex loco simul observamus, usum earum frequentem præcipuumq; fuisse in glacie ac nivibus. Sermo enim ibi est de Danubio congelato & constricto glacie. Atq; sic Pomponius Sabinus ad sæpe indicatum Virgilij locum in Georg. I. *Trahæa, agricolarum instrumentum, à trahendo. Scythæ appellaverunt sangi: sed est pulchrioris formæ, & supra glaciem utuntur. Rotas non habet, sed trahitur.* Ubi nota *sangi*, Scythicum vocabulum, quod ex Scythis ipsis hausisse videtur, quippe qui notos eos habuit, & Itinerarium Scythicum scripsit. Sed quid *sangi*? Nihil aliud, opinor, quam quod Hesycho *σλιβίον*. Quod proinde discimus ex collatione loci hujus esse Scythicum, & significare traham. Quanquam optime observet traham Scythicam elaboratiorem multo esse atque pulchriorem, ea, quæ in Italia est recepta. Scilicet in ea rusticum est vehiculum, at in Scythia omnium, etiam illorum, qui in dignitate magna constituti. Nam cum frequens nix in ea glaciesq;, ideo & vehiculum hoc receptum. Atq; ita hodieq; cernimus in ijs populis, quibus nix & glacies infesta. Sumptu ingenti trahas suas excolunt ac exornant. De oneribus super trahas solitis deferri colligimus & ex Ammiano, quando iis obeliscos Romam scribit deportatos. Verba etiam superius laudata: *Chamulcis impositus, tractusq; lenius per Ostiensem portam obeliscus.* Observa, obeliscum unum impositum

fitum chamulcis pluribus, id est trahis. Nempe longus fuit, ut traha una eum capere nequiverit. Atque ita factum & in aliis ejusmodi oneribus, ut navibus. Hoc enim voluit Pollux, quando scripsit lib. VII. c. 33. *Αἱ καλέμεναι χαμυλοὶ, μηχαναὶ, δι' ὧν εἴλκοντο.* Hic χαμυλοὶ nil aliud, quam trahæ, sicut Ammiani locus manifeste docet. Trahis ejuscemodi imponebantur naves, si de loco uno transferri debebant in alium. Interpretes non intellexit: igitur sic ea verba reddidit. *Sed quæ humitrahæ dicuntur, machinæ sunt, quibus trahuntur.* Quasi *humitrahæ* sit vocabulum earum Latinum. Rectius fecisset, si ad imitationem vocis Græcæ reddidisset *chamulcos*, ita namque Ammianus etiam vocavit. Nescio, annon sint eadem & ὄλκοι, nam & his protractæ naves, quod in libris de Militia Navali dixi. Hesy-chius. *ὄλκοι, οἱ μηχαναί, δι' ὧν αἱ νῆες νεωλκῶνται.* Certe si vim vocis cogites, ὄλκοι quid aliud, quam *trahæ*, ab ἔλκειν *trahere*? Nec abludit multum Svecicum vocabulum, nam *Kalkar* nominant. Mihi sane machinæ eadem ὄλκοι & χαμυλοὶ videntur, denique non aliæ, quam quæ apud Latinos dictæ trahæ, sive traheæ.

Cap. VIII.

De Unarota & Chiramaxio.

Unarota quem auctorem habeat. Hyginus emendatur. Morari cursum. Pabo. κλάβη. Claba. Clabula. Μονότροχος. Carruca. Hyginus denuo emendatur. Chiramaxium. Pinellus notatur. Arcuma. Chiramaxium non fuit plaustrum, neque tractum, sed propulsum manibus. Vehiculum manibus actum. Aurelianus medicus exponitur. Usus chiramaxij pro egrotis. Petronius explicatur.

Post vehicula sine rotis venio ad ea, quæ subnixæ rotis vollebantur. Ex his primo loco memorabo, quæ habebant rotam tantum unicam. Ea Latinis *unarota*, inventa à Cerere, à Triptolemo primum usurpata, si Hygino fides. Ita namque habet lib. II. ubi agit de Ophiucho. *Ceres cum sua beneficia largiretur hominibus, Triptolemum, cujus ipsa fuerat nutrix, (qui primus hominum unarota dicitur usus, ne cursum moraretur) jussit omnium nationum agros circummeuntem semine partiri.* Ita locus hic scribendus est, non, ut habet